

อรรถกถาพุทธวงศ์: การเล่าเรื่อง
ในฐานะวรรณกรรมพระพุทธศาสนา
Atthakathā Buddhavaṃsa:
Storytelling as a Buddhist Literature

วันที่รับบทความ: 28 เมษายน 2565

อนุสรณ์ ศรีวิระ¹

วันที่แก้ไขบทความ: 3 กรกฎาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ: 19 กรกฎาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการเล่าเรื่อง และกลวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์ จำนวน 25 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดลำดับเวลา 2 ประเภท มาใช้เล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ ได้แก่ 1) การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับลำดับเวลาในเรื่องเล่า พบว่า มีการเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างปัจจุบันกับอดีต และ 2) การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่าน พบว่า มีการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบย่อ แบบข้าม และการหยุด ส่วนกลวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์ พบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์ใช้กลวิธีความเปรียบ 3 ประเภท ได้แก่ การเปรียบเทียบโดยตรง การเปรียบเทียบโดยนัย และการเปรียบเทียบแบบผสม ความเปรียบเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยอธิบายเรื่องราวในอรรถกถาพุทธวงศ์ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจวิถีชีวิตการเป็นพระพุทธเจ้ามากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การเล่าเรื่อง อรรถกถาพุทธวงศ์ วรรณกรรมพระพุทธศาสนา

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: anoodsara.s@dru.ac.th

Atthakathā Buddhavaṃsa: Storytelling as a Buddhist Literature

Received: April 28, 2022

Anoodsara Sreewira ¹

Revised: July 3, 2022

Accepted: July 19, 2022

Abstract

The article aims to study the narrative strategies of 25 Atthakathā Buddhavaṃsa and the metaphor techniques of Atthakathā Buddhavaṃsa. It was found that, in terms of conducting scheduled narrative time, it could be divided into two ways. First and foremost, regarding storytelling in relation to the timeline in the narrative, there was step-by-step narration, which could be switched between the present and past. Secondly, regarding storytelling in relation to the reader's time, there were the summary, ellipsis, and stop narration. Moreover, in terms of story description, we had found three metaphors, including metaphors, implicit metaphors, and mix metaphors. Actually, metaphor was important to narrate with the aim of understanding the Buddha Practice in Atthakathā Buddhavaṃsa in a facile way.

Keywords: narrative, Atthakathā Buddhavaṃsa, Buddhist literature

¹ Lecturer of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: anoodsara.s@dru.ac.th

บทนำ

หากกล่าวถึงวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา “อรรถกถา” นับเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา ยิ่ง เพราะอรรถกถาเป็นวรรณกรรมชั้นรองในพระพุทธศาสนาที่อรรถกถาจารย์แต่งขึ้นมาเพื่ออธิบายขยายความพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์หลักในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องในพระไตรปิฎกได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น อรรถกถาชาดก อรรถกถาธรรมบท อรรถกถาพุทธวงศ์ เป็นต้น

“อรรถกถาพุทธวงศ์” หรือ “มรุตติลลาลินี” เป็นคัมภีร์ชั้นรองในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธทศเถระแต่งขึ้นเพื่อขยายความคัมภีร์พุทธวงศ์ ซึ่งเป็นคัมภีร์หนึ่งในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก หมวดขุททกนิกาย (มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, คำนำ)

“พุทธวงศ์” (ภาษาบาลี คือคำว่า “พุทธวส”) มาจากคำว่า “พุทธ” แปลว่า ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ใช้เป็นพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกเป็นสามัญว่าพระพุทธเจ้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 842) รวมกับคำว่า “วงศ์” แปลว่า เชื้อสาย เหล่ากอ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1097) ด้วยเหตุนี้คำว่า “พุทธวงศ์” จึงหมายถึง เชื้อสายหรือเหล่ากอของพระพุทธเจ้าที่ไม่ได้สืบทอดทางสายเลือด แต่เกิดจากการสั่งสมบารมีหลายพระชาติ และได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “ในอนาคตจะได้เป็นพระพุทธเจ้า”

คัมภีร์อรรถกถาพุทธวงศ์จึงเป็นวรรณกรรมในพระพุทธศาสนาสำคัญคัมภีร์หนึ่งที่เผยแพร่เรื่องราวพุทธประวัติ พระจริยวัตร และพุทธลักษณะของพระพุทธเจ้าในอดีต 24 พระองค์ ที่พระพุทธเจ้าโคตม นับเข้าร่วมในพุทธวงศ์ของพระองค์ เหตุที่นับเฉพาะพระพุทธเจ้า 24 พระองค์นี้เพราะพระพุทธเจ้าทั้ง 24 พระองค์ได้ประทอนพยากรณ์แก่พระโคตมโพธิสัตว์ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า และเมื่อรวมพระโคตมด้วยพุทธวงศ์จึงมีจำนวนพระพุทธเจ้า 25 พระองค์ ดังนี้

วงศ์พระที่ปังกพระพุทธเจ้าที่ 1	วงศ์พระโกณฑัญญะพระพุทธเจ้าที่ 2	วงศ์พระมณฑลพระพุทธเจ้าที่ 3
วงศ์พระสุมนพระพุทธเจ้าที่ 4	วงศ์พระเรวตพระพุทธเจ้าที่ 5	วงศ์พระโสภิตพระพุทธเจ้าที่ 6
วงศ์พระอนิมิตตสีพระพุทธเจ้าที่ 7	วงศ์พระปทุมพระพุทธเจ้าที่ 8	วงศ์พระนารทพระพุทธเจ้าที่ 9
วงศ์พระปทุมุตตรพระพุทธเจ้าที่ 10	วงศ์พระสุเมธพระพุทธเจ้าที่ 11	วงศ์พระสุชาตพระพุทธเจ้าที่ 12
วงศ์พระปิยทัสสีพระพุทธเจ้าที่ 13	วงศ์พระอติสสสีพระพุทธเจ้าที่ 14	วงศ์พระธัมมทัสสีพระพุทธเจ้าที่ 15
วงศ์พระสิทธัตถะพระพุทธเจ้าที่ 16	วงศ์พระติสสพระพุทธเจ้าที่ 17	วงศ์พระปัสสพพระพุทธเจ้าที่ 18
วงศ์พระวิปัสสีพระพุทธเจ้าที่ 19	วงศ์พระสิขีพระพุทธเจ้าที่ 20	วงศ์พระเวสสภูวงศ์พระพุทธเจ้าที่ 21
วงศ์พระกกุสันธพระพุทธเจ้าที่ 22	วงศ์พระโกณฑกมนพระพุทธเจ้าที่ 23	วงศ์พระกัสสปพระพุทธเจ้าที่ 24
วงศ์พระโคตมพระพุทธเจ้าที่ 25		

พระพุทธเจ้าตรัสเล่าอรรถกถาพุทธวงศ์ทั้ง 25 เรื่องนี้เมื่อครั้งเสด็จไปโปรดพระราชาบิดา ณ กรุงกบิลพัสดุ์ และได้แสดงปาฏิหาริย์หลายประการ เช่น ฝนโบกขรพรรษ และรัตนจงกรม เพื่อให้พระประยูรญาติ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายได้ทราบถึงกำลังปัญญาและกำลังฤทธิ์ของพระพุทธเจ้า พระสารีบุตรอยู่ที่เขาคิชฌกูฏทรงทราบด้วยสมาธิและฉานว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์จึงรีบพา

พระสงฆ์ 500 รูปมาเข้าเฝ้า และกราบทูลถามเรื่องอภินิหารการบำเพ็ญบารมี และขอให้พระพุทเจ้าทรงแสดงธรรมเล่าเรื่องราวอดีตพระพุทเจ้าเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้มาร่วมชุมนุมฟังกัน ดังข้อความที่ว่า

“พระสารีบุตรผู้มีปัญญามากในสมาธิและฌาน ถึงความบริบูรณ์ด้วยปัญญาได้ทูลถามพระศาสดา ผู้เป็นนายกของโลกว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าผู้อุดมกว่านรชน อภินิหารของพระองค์เป็นเช่นไร พระองค์ทรงปรารภพระโพธิญาณอันอุดมในกาลไร...บารมี 10 เป็นอย่างไร อุปบารมี 10 และปรมัตถบารมี 10 บริบูรณ์อย่างไร ...พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประกาศธรรมกถาพุทธจริตของอดีตชินพุทเจ้าทั้งหลายที่มาถึงโดยสืบ ๆ กันมาของพระพุทเจ้าเป็นพุทธวงศ์ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่โลก...” (มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 15)

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระพุทเจ้าเล่าพระราชประวัติและพระจริยวัตรของพระพุทเจ้าทีละเรื่อง ๆ ต่อเนื่องกันไปจนครบ 25 เรื่อง และจากการศึกษาอรรถกถาพุทธวงศ์พบว่า กลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์มีความน่าสนใจอย่างมาก กล่าวคือ อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมที่เล่าเหตุการณ์ในอดีตของพระพุทเจ้า จำนวน 25 พระองค์ ซึ่งมีเนื้อเรื่องและเวลาการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ในอดีตที่ยาวนานมาก และขณะเล่าเรื่องในอดีตก็จะมีการอธิบาย ขยายคำ หรือข้อความต่าง ๆ อยู่ตลอดเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องเล่าได้อย่างชัดเจน เช่น วงศ์พระติสสพุทเจ้าที่ 17 ตอนที่พระโคตมพุทเจ้าตรัสเล่าเรื่องราวในอดีตของพระองค์เมื่อครั้งถือกำเนิดเป็นกษัตริย์นามว่าสุชาตะ ความว่า

ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์นามว่า สุชาตะ สละโภคสมบัติยิ่งใหญ่ บวชเป็นฤษี.

เมื่อเราบวชแล้ว พระผู้นำโลกก็อุบัติเพราะสดับเสียงว่าพุทโธ เราก็ก่เกิดปีติ...

แก้orro

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มยิ ปพพชิตะ ได้แก่ เมื่อเราเข้าถึงความเป็นนักบวช. อาจารย์ทั้งหลายเขียนไว้ในคัมภีร์ว่า มม ปพพชิต์ สนตฺ ปาฐะนั้นพึงเห็นว่าเขียนลั้งเผลอ. บทว่า อุปปชชถ ก็คือ อุปปชชิตถ อุปบัติขึ้นแล้ว. บทว่า อุโก หตเถहि ก็คือ อุโกทิ หตเถहि. บทว่า ปคคยท แปลว่า ถือแล้ว... (มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 574-575)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า หลังจากอรรถกถาจารย์เล่าเรื่องในอดีตของพระพุทเจ้าที่ถือกำเนิดเป็นกษัตริย์นามว่าสุชาตะแล้ว จะมีการแทรกอธิบายความหมายคำ ข้อความหรือคาถา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะยกข้อความบาลีขึ้นแล้วจึงอธิบายความหมายของคำศัพท์บาลีเหล่านั้นว่าหมายถึงอะไร เช่น อรรถกถาจารย์ยกคาถาบทว่า “มยิ ปพพชิตะ” ขึ้นแล้วอธิบายความหมายว่าหมายถึง “เมื่อเราเข้าถึงความเป็นนักบวช.” หรือ ยกข้อความบาลีบทว่า “อุปปชชถ ก็คือ อุปปชชิตถ” ขึ้นแล้วอธิบายความหมายว่าหมายถึง “อุบัติขึ้นแล้ว” เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า การเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์มีการใช้กลวิธีความเปรียบมาบรรยายเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องได้ชัดเจน เช่น ในวงศ์พระโสภิตพุทเจ้าที่ 6 ตอนอธิบายการดับขันธปรินิพพานของพระโสภิตพุทเจ้าความว่า

พระองค์ทั้งพระสาวก ประทานโอวาทานศาสน์แก่ชนที่เหลือแล้ว ก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือน
ดวงไฟไหม้แล้วก็ดับ... (มูลนิธิมหากรรมราชนิพนธ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 406)

จากตัวอย่าง อรรถกถาจารย์เปรียบเทียบการดับขันธปรินิพพานของพระโสภิตพุทธเจ้ากับการไหม้ดับของดวงไฟ เพื่อเชื่อมโยงความหมายให้ผู้อ่านเห็นภาพของการดับขันธปรินิพพานของพระโสภิตพุทธเจ้าที่แสงสว่างจะหายไปเหมือนกับดวงไฟที่ไหม้ดับ

จะเห็นได้ว่า การเล่าเรื่องของพระพุทธรูปเจ้าทั้ง 25 เรื่องนั้น อรรถกถาจารย์ได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ได้อย่างน่าสนใจ และมีการใช้กลวิธีความเปรียบมาบรรยายเรื่องอยู่มาก เพราะต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างแจ่มแจ้งและชัดเจนมากที่สุด ดังนั้น จึงเป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่งว่าพระอรรถกถาจารย์ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีความเปรียบมาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวของพระพุทธรูปเจ้าทั้ง 25 พระองค์อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาจาก “พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ เล่มที่ 9 ภาคที่ 2 ฉบับมูลนิธิมหากรรมราชนิพนธ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2525”

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 รวบรวมข้อมูล ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลในอรรถกถาพุทธวงศ์ จากนั้นนำข้อมูลมาบันทึกในตารางเก็บข้อมูลกลวิธีการเล่าเรื่องและกลวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์

2.2 การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเน้นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์โดยใช้แนวคิดการเล่าเรื่องของนักทฤษฎีเล่าเรื่อง เกรจด์ เจอเนตต์ (อ้างถึงใน อีราวดี ไตลังคะ, 2546) และศึกษากลวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์โดยประยุกต์เกณฑ์การวิเคราะห์ความเปรียบจาก “พื้นฐานของการใช้ภาษา” ของ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2517, หน้า 69-74) และงานวิจัยเรื่อง “ความเปรียบเกี่ยวกับสุนัขและแมวในพระไตรปิฎก” ของ สุมาลี ลิ้มประเสริฐ (2557, หน้า 15-40)

2.3 สรุปผลและอภิปรายผล นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์

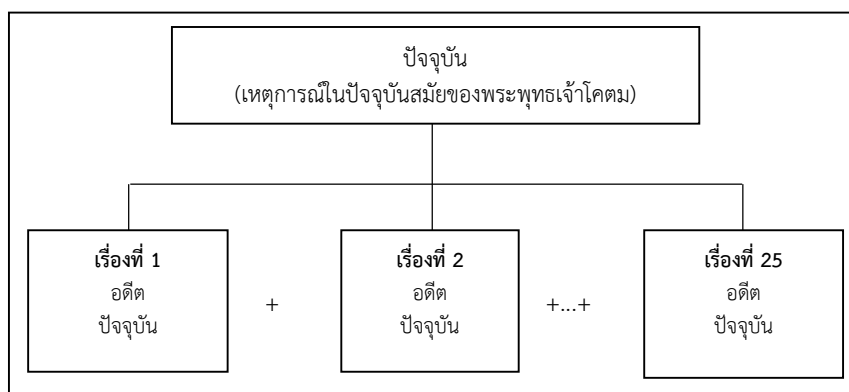
การเล่าเรื่องของพระพุทธรูปเจ้าทั้ง 25 เรื่องนั้น อรรถกถาจารย์ได้ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ได้อย่างน่าสนใจ คือการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์เป็นการเล่าเรื่องพระราชประวัติ

และพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นเรื่องราวในอดีต (flash back) มีเนื้อหาค่อนข้างมากและมีระยะเวลายาวนาน อีกทั้งการเล่าเรื่องในวรรณกรรมประเภทอรรถกถายังมีการแทรก การอธิบาย ขยายความทั้งคำศัพท์ และหลักธรรมอยู่มาก ด้วยลักษณะดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้อรรถกถาจารย์ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการจัดลำดับเวลา 2 ประเภท มาใช้เล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ ได้แก่ การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับลำดับเวลาในเรื่องเล่า และการเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่าน ดังนี้

1. การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับลำดับเวลาในเรื่อง หมายถึง กลวิธีการเล่าเรื่องที่มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องตามความต้องการของผู้เขียน โดยผู้เขียนอาจลำดับเหตุการณ์ในเรื่องตามเวลาปฏิทินหรือเล่าเหตุการณ์ย้อนเวลากลับไปในอดีต หรืออาจเล่าสลับเหตุการณ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบันก็ได้ตามความเหมาะสมของเนื้อเรื่อง

เมื่อศึกษาเนื้อเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ พบว่า เหตุการณ์ในเรื่องมีช่วงเวลาทั้งปัจจุบันและอดีต โดยช่วงเวลาในปัจจุบัน คือ เวลาเหตุการณ์ในปัจจุบันสมัยของพระโคตมพุทธเจ้า ส่วนช่วงเวลาในอดีต คือการเล่าย้อนไปถึงเหตุการณ์ในอดีตของพระพุทธเจ้าทั้ง 25 พระองค์ ลักษณะการเกิดเหตุการณ์ที่มีช่วงเวลาห่างไกลกันซึ่งมีทั้งเวลาในอดีตและปัจจุบัน จึงทำให้ผู้เรียบเรียงใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบ **“การเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างปัจจุบันกับอดีต”** มาเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ โดยจะเริ่มต้นเรื่องด้วยการเล่าเหตุการณ์ในปัจจุบันสมัยของพระโคตมพุทธเจ้า (ปัจจุบัน) คือ กล่าวถึงเหตุการณ์พระพุทธเจ้าประทับอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโรหิณี ณ กรุงกบิลพัสดุ์และได้แสดงปาฏิหาริย์หลายประการ เป็นต้นว่าฝนโบกขรพรรษ และรัตนจงกรม เพื่อให้พระประยูรญาติ เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายที่มาเข้าเฝ้าได้ทราบถึงกำลังปัญญาและกำลังฤทธิ์ของพระพุทธเจ้า พระสารีบุตรซึ่งอยู่ที่เขาคิชฌกูฏเมื่อทรงทราบด้วยสมาธิและฉานว่าพระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์ จึงรีบพาพระสงฆ์ 500 รูป มาเข้าเฝ้า และขอให้พระโคตมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเล่าเรื่องราวอดีตของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่มาร่วมชุมนุมได้ฟังกัน

ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าโคตมจึงเล่าเรื่องราวในอดีตของพระพุทธเจ้า จำนวน 25 เรื่องต่อเนื่องกันไป โดยเริ่มต้นเรื่องแรก คือ วงศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้า (อดีต) และเมื่อเล่าจบ พระพุทธเจ้าโคตมจะตรัสสรุปลักษณะพระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ทรงเล่าอีกครั้ง (ปัจจุบัน) จากนั้นก็เริ่มเล่าเรื่องอดีตเรื่องที่ 2 คือ วงศ์พระโกณฑัญญะพุทธเจ้าต่อไป (อดีต) และเมื่อเล่าจบพระองค์ก็ตรัสสรุปลักษณะพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า ที่ทรงเล่าอีกครั้งหนึ่ง (ปัจจุบัน) การเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์จะมีลักษณะการเล่าเรื่องเช่นนี้จนครบทั้ง 25 เรื่อง สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 การเล่าเรื่องสลับระหว่างปัจจุบันกับอดีตในอรรถกถาพุทธวงศ์

2. การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่าน เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องโดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างเวลาที่ผู้อ่านใช้อ่านกับเวลาที่เล่าในเรื่อง กล่าวคือ ผู้อ่านจะรับรู้เหตุการณ์ตามเวลาที่ผู้เล่าเรื่องได้เล่าหรือเขียนไว้ในเรื่อง เช่น หากผู้เล่าเรื่องเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยเด็กโดยย่อ ผู้อ่านก็จะทราบเนื้อเรื่องอย่างย่อ ๆ เท่านั้น กลวิธีการเล่าที่สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่านนี้แบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ การเล่าย่อ การเล่าข้าม การเล่าละเอียดแบบดูละคร การยืดเวลา และการหยุด

ในอรรถกถาพุทธวงศ์จะใช้กลวิธีการเล่าเรื่องโดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับผู้อ่าน 3 ประเภท ได้แก่ การเล่าย่อ การเล่าข้าม และการหยุด ดังนี้

2.1 การเล่าย่อ เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนนิยมใช้เพื่อย่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครในเรื่อง เช่น อาจเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นกับตัวละครในระยเวลานานนับปีภายในย่อหน้าเดียวเพื่อให้เรื่องเดินไปเร็วขึ้น คือเวลาที่เกิดขึ้นในเรื่องอาจใช้เวลาหลายสิบปี แต่ผู้อ่านใช้เวลาอ่านเพียงไม่กี่นาที

อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นเรื่องราวในอดีตของพระพุทธเจ้า 25 พระองค์ ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตมีช่วงเวลาที่ยาวนานและไม่สามารถเล่าเหตุการณ์ทุกอย่างได้ตามเวลาที่เกิดขึ้นจริง จึงต้องใช้วิธีการเล่าย่อ ดังวงศ์พระอรรถกถาสีพุทธเจ้าที่ 14 ได้เล่าพระราชประวัติของพระอรรถกถาสีพุทธเจ้าโดยย่อ ความเป็นมาว่า

เมื่อพระปิยทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว...พระพุทธเจ้าพระนามว่า **อรรถกถาสี** ผู้เห็นอรรถอย่างยิ่ง ก็อุบัติขึ้นในโลก. พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต จุตินั้นแล้วถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของ **พระนางสุทัสนเทวี** อัครมเหสีในราชสกุลของ **พระเจ้าสาคระ กรุงโสณะ** ที่งามอย่างยิ่ง อยู่ในพระครรภ์ 10 เดือน ประสูติจากพระครรภ์พระชนนี ณ สุจินธรราชอุทยาน พอพระมหาบุรุษประสูติจากพระครรภ์พระชนนี เจ้าของทรัพย์ทั้งหลายก็พากันได้ชุมทรัพย์ใหญ่ที่ฝังกันไว้นาน สิบ ๆ ตระกูลกันมา เพราะเหตุนั้น ในวันรับพระนามของพระองค์ พระชนกชนนีจึงเฉลิมพระนามว่า อรรถกถาสี. พระองค์ทรงครองฆราวาสี้อยู่หนึ่งปี. ทรงมีปราสาท 3 หลังที่มีกลิ่นหอมอย่างยิ่ง ชื่ออมรคิริ สุรคิริและคิริวานะ มีพระสนมนารีสามหมื่นสามพันนางมีพระนางวิสาขาเทวีเป็นประมุข. (มูลนิมิตมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 532)

เหตุการณ์ในช่วงการเจริญพระชันษาของพระอัครมเหสีพุทธเจ้าที่จริงใช้ระยะเวลา ยาวนานหลายสิบปี แต่ผู้เล่าเรื่องได้ย่อเรื่องในส่วนนี้ไว้อย่างกระชับ โดยสรุปเนื้อหาอย่างย่อ ๆ โดยเน้นไปที่เหตุการณ์สำคัญที่ต้องการเล่า โดยในตัวอย่างข้างต้นมีการเล่าประวัติของพระอัครมเหสีพุทธเจ้าในช่วงวัยเด็กจนกระทั่งเป็นหนุ่มอย่างย่อ คือบอกให้ทราบว่าพระองค์เกิดในตระกูลกษัตริย์ มีพระมารดาชื่อ พระนางสุทิสสนเทวี ผู้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าสาคระ พระองค์เกิดมามีชีวิตสุขสบายประทับอยู่ใน ปราสาท 3 หลัง ที่ชื่อว่า อมรคิริ สุรคิริและคิริวาหนะ เมื่อเติบโตใหญ่ได้อภิเษกสมรสกับพระนางวิสาขาเทวี

2.2 การเล่าข้าม คือผู้เขียนตัดเหตุการณ์บางตอนแล้วไปเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นแทน อาจเพราะเป็นเหตุการณ์ไม่สำคัญ หรือเคยกล่าวแล้ว ดังในวงศ์พระโกณฑัญญะพุทธเจ้าที่ 2 ตอนเล่าเรื่อง การประสูติของพระพุทธเจ้าโกณฑัญญะมีการเล่าข้ามเหตุการณ์การเกิดปาฏิหาริย์ 32 ประการ ความว่า

ดังได้สดับมา เมื่อ**พระผู้มีพระเจ้าที่ปึงกร**เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ศาสนาของ พระองค์ดำรงอยู่แสนปี... ต่อมาภายหลังศาสนาของพระองค์ล่วงไปสงฆ์ไทยหนึ่ง พระศาสดาพระนามว่า **โกณฑัญญะ**ก็อุบัติในกัปหนึ่ง. พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงบำเพ็ญบารมีมาสิบหกอสงฆ์แสนกัป อบรมบ่มพระญาณแก่กล้าแล้ว ทรงดำรงอยู่ในอรรถภาพเช่นเดียวกับอรรถภาพเป็นพระเวสสันดร... จุตินาค ดุสิต ถือบถุสนธิในพระครรภ์ของพระนางสุทิสดาเทวี ในราชสกุลของพระเจ้าสุทนต์ กุรุงรัมมวดี. ในขณะที่ พระองค์ทรงถือบถุสนธิ ก็บังเกิดพระปาฏิหาริย์ 32 ประการดังกล่าวไว้ในวงศ์ของพระที่ปึงกรพุทธเจ้า. (มูลนิธิมหาภูมิบาลวิทยาลัในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 313)

ในตัวอย่างได้เล่าข้ามเหตุการณ์บุพนิมิต 32 ประการ เพราะได้กล่าวเหตุการณ์ดังกล่าวไว้อย่างละเอียดแล้วในตอนที่ได้เล่าเรื่องวงศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าซึ่งเป็นเรื่องแรกในอรรถกถาพุทธวงศ์ ดังนั้น เมื่อเล่าเรื่องพระพุทธเจ้าอื่น ๆ จึงจะเล่าข้ามเหตุการณ์บุพนิมิต 32 ประการ เพราะหากเล่าเหตุการณ์ ดังกล่าวซ้ำในทุก ๆ เรื่องอาจทำให้เรื่องเยิ่นเย้อ ผู้เล่าเรื่องจึงตัดเหตุการณ์ออกไปเพื่อให้เรื่องกระชับ

2.3 การหยุด คือเมื่อเหตุการณ์หนึ่งดำเนินอยู่แต่ผู้เล่าเรื่องไม่เล่าเหตุการณ์นั้นต่อ แต่ไปเล่า ประเด็นอื่น แล้วอาจย้อนกลับไปเล่าเรื่องต่อได้ในอรรถกถาพุทธวงศ์พบว่า ระหว่างที่ผู้เล่าเล่าเรื่องราวใน อดีตของพระพุทธเจ้าแต่ละเรื่องก็จะมีการหยุดเล่าเป็นระยะ ๆ เพื่อให้อรรถกถาจารย์อธิบายขยายความ คำศัพท์และวลีต่าง ๆ เมื่ออธิบายเสร็จก็จะเล่าเรื่องนั้นต่อไป ดังวงศ์พระสมณพุทธเจ้าที่ 4 ความว่า

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคสมณพุทธเจ้าทรงยังยืนอยู่ 7 สัปดาห์ ณ ที่ใกล้โพธิพฤกษ์ ทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหมเพื่อแสดงธรรม ทรงใคร่ครวญว่าจะแสดงธรรมแก่ใครก่อนหนอ ทรงเห็น ว่า ชนที่บวชกับพระองค์สามสิบโกฏิ พระกนิษฐภคินีต่างพระมารดาของพระองค์ พระนามว่า **สรณกุมาร** และบุตรบุโรหิตชื่อว่า **ภาวิตัตตมาณพ** เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ทรงพระดำริว่าจะทรง แสดงธรรมแก่ชนเหล่านั้นก่อน. จึงเสด็จโดยทางนาคาภค ลงที่พระราชอุทยานเมฆละ ทรงส่งพนักงานเฝ้า พระราชอุทยานไปเรียกสรณกุมาร พระกนิษฐภคินีของพระองค์และภาวิตัตตมาณพ บุตรบุโรหิต แล้วทรง ยังสัตว์แสนโกฏิอย่างนี้ คือ บัณฑิตของชนเหล่านั้นสามสิบเจ็ดโกฏิ ชนที่บวชกับพระองค์สามสิบโกฏิ และ เทวดาและมนุษย์อื่น ๆ มากโกฏิ ให้ตั้งมอถุดธรรมด้วยทรงประกาศพระธรรมจักรด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า

ครั้งนั้น พระองค์ทรงลั่นอมตเกร์ คือ คำสั่งสอนของพระชินเจ้ามีองค์ 9 อันประกอบด้วยสังขีคือธรรม ณ นครเมฆละ.

แก้อรธ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อมตเกร์ ได้แก่ เกร์เพื่อบรรลุมตะ เพื่อบรรลुพระนิพพาน. บทว่า อาหนิ ได้แก่ ประโคม. อธิบายว่า แสดงธรรม. ชื่อว่า อมตเกร์ นั้นก็คือพุทธวจนะมีองค์ 9 มีอมตะเป็นที่สุด ด้วยเหตุนี้แลจึงตรัสว่า คือคำสั่งสอนของพระชินเจ้า อันประกอบด้วยสังขีคือธรรม ในคำนั้น. บทว่า ธมมสังขสมายุตต์ ได้แก่ อันประกอบพร้อมด้วยสังขอันประเสริฐ คือกล่าวด้วยสังขธรรม 4.

พระสมณพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงบรรลุพระอภิสมโพธิญาณแล้ว เมื่อทรงปฏิบัติปฏิบัติอันสมควรแก่ปัญญา... (มูลนิธิมหาภิกขุราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 365-366)

จากตัวอย่าง ผู้เล่าเรื่องจะเล่าเหตุการณ์ในอดีตของพระสมณพุทธเจ้าหลังตรัสรู้พระองค์ทรงนั่งอยู่ใกล้โพธิพฤกษ์เป็นเวลา 7 สัปดาห์ ก่อนจะทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหมเพื่อแสดงธรรมแก่ชนที่บวชกับพระองค์สามสิบโกฏิ พระกนิษฐภคินี และบุตรบุโรหิต หลังจากที่เล่าเรื่องแล้วก็หยุดเล่าเพื่อให้อรรถกถาจารย์อธิบายข้อความในคาถาที่เล่าไป ดังข้อความที่ขีดเส้นใต้ความว่า “บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อมตเกร์ ได้แก่ เกร์เพื่อบรรลุมตะ เพื่อบรรลุพระนิพพาน บทว่า อาหนิ ได้แก่ ประโคม. อธิบายว่า แสดงธรรม...” เมื่ออรรถกถาจารย์อธิบายความนั้นจบลงก็จะเล่าเรื่องที่หยุดไว้ต่อไปความว่า “พระสมณพุทธเจ้าผู้นำโลก ทรงบรรลุพระอภิสมโพธิญาณแล้ว เมื่อทรงปฏิบัติปฏิบัติอันสมควรแก่ปัญญา...” การเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์จะหยุดเล่าเรื่องเป็นระยะ ๆ เพื่ออธิบายขยายความคาถาคำศัพท์และวลี ที่ปรากฏในเรื่องเล่า ทั้งนี้ เพราะเป็นลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมประเภทอรรถกถาที่อรรถกถาจารย์ต้องทำหน้าที่อธิบายขยายความทั้งคาถา คำศัพท์และวลีต่าง ๆ ในเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้อย่างชัดเจน

กลวิธีการเล่าเรื่องที่ปรากฏในอรรถกถาพุทธวงศ์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับลำดับเวลาในเรื่อง พบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์มีการเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างปัจจุบันกับอดีต โดยทั้ง 25 เรื่องจะใช้เหตุการณ์ปัจจุบันร่วมกันคือ เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงนั่งอยู่ท่ามกลางเหล่าสาวกและเล่าเรื่องย้อนกลับไปในอดีตทีละเรื่อง ๆ จนครบทั้ง 25 เรื่อง ส่วน 2) การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่าน พบกลวิธีการเล่าเรื่อง 3 ประเภท ได้แก่ 1) การเล่าย่อ การข้าม และการหยุด ซึ่งการหยุดเป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องเล่าประเภทอรรถกถาที่ต้องหยุดเล่าเรื่องเพื่ออธิบายขยายความคำหรือข้อความของเรื่องที่เล่าเสมอ

การใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์

อรรถกถาจารย์ได้ใช้ภาษามาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของพระพุทธเจ้า โดยมีการเลือกสรรถ้อยคำอย่างประณีต และใช้ความเปรียบมาบรรยายเรื่องราวได้อย่างเหมาะสม และสละสลวย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวและเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์ จำนวน 158 ชุด พบกลวิธีการเปรียบเทียบ 3 ประเภท ได้แก่ การเปรียบเทียบโดยตรง การเปรียบเทียบโดยนัย และการเปรียบเทียบแบบผสม ดังนี้

1. การเปรียบเทียบโดยตรง คือ การเปรียบเทียบลักษณะภายนอกโดยอาศัย “คำเปรียบเทียบ” เพื่อสื่อความหมายว่าสิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่งพบ 145 ชุด แบ่งได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนสิ่งหนึ่ง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง และการเปรียบเทียบแบบขนานความ

1.1 การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนสิ่งหนึ่ง คือ ความเปรียบเทียบที่อาศัยคำที่แสดงความหมายเปรียบเทียบมาเชื่อมโยงสิ่งที่ต้องการเปรียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบไว้ด้วยกัน เช่น เหมือน อย่าง ดัง ดุจ และ ประดุจ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า มีการใช้ความเปรียบประเภทนี้มาเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะเหมือนกันจำนวน 134 ชุด แบ่งความเปรียบประเภทนี้ตามจำนวนของสิ่งที่นำมาเปรียบได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความเปรียบเทียบที่ใช้สิ่งที่นำมาเปรียบหนึ่งสิ่ง และความเปรียบเทียบที่ใช้สิ่งที่นำมาเปรียบมากกว่าหนึ่งสิ่ง

1.1.1 ความเปรียบเทียบที่ใช้สิ่งที่นำมาเปรียบหนึ่งสิ่ง คือ การเปรียบเทียบของสองสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันแบบหนึ่งต่อหนึ่ง คือจะเปรียบสิ่งที่ต้องการเปรียบ 1 สิ่ง กับสิ่งที่นำมาเปรียบ 1 สิ่ง โดยอาศัยคำที่แสดงความหมายเปรียบเทียบมาเชื่อมโยง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังวงศ์พระที่ปึงกรพุทธเจ้าที่ 1 ตอนอธิบายท่าการสลบของชาวรัมมนครที่เข้าเฝ้าพระที่ปึงกรพุทธเจ้า ความว่า

เมื่อมหาปฐพีไหวอยู่อย่างนี้ มนุษย์ชาวรัมมนครที่เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่อาจยืนอยู่ได้ ก็ล้มสลบเหมือนต้นสาละใหญ่ถูกยุคน้ำพัดกระหน่ำ ภาชนะดินมีหม้อเป็นต้นก็หมุนกระทบกันและกันแหลกเป็นจรรณไป. (มูลนิธิมหาภูมิบาลราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 247)

สิ่งที่ต้องการเปรียบ	ชาวรัมมนครสลบ
สิ่งที่นำมาเปรียบ	ต้นสาละใหญ่ที่ล้มเพราะถูกลมพายุกทำลายโลกพัดเมื่อสิ้นยุค
คำเปรียบเทียบ	เหมือน
ลักษณะร่วม	การล้มลง

อรรถกถาจารย์เปรียบเทียบชาวรัมมนครสลบกับต้นสาละใหญ่ที่ล้มลงเพราะถูกลมพายุกทำลายโลกพัดเมื่อสิ้นยุค เพื่อเชื่อมโยงความหมายให้ผู้อ่านเห็นท่าทางการสลบล้มลงอย่างรุนแรงของชาวรัมมนครว่า มีอาการเหมือนกับต้นสาละใหญ่ที่ล้มเพราะถูกลมพายุกทำลายโลกเมื่อสิ้นยุค

1.1.2 ความเปรียบเทียบที่ใช้สิ่งที่นำมาเปรียบมากกว่าหนึ่งสิ่ง หมายถึง การเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งกับสิ่งที่นำมาเปรียบอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือจะเปรียบสิ่งที่ต้องการเปรียบ 1 สิ่ง กับสิ่งที่นำมาเปรียบมากกว่า 1 สิ่งขึ้นไป โดยใช้คำที่แสดงความหมายเปรียบเทียบมาเชื่อมโยง พบจำนวน 21 ชุด ดังวงศ์สุชาตพุทธวงศ์ที่ 12 ตอนเปรียบเทียบความงามของพระสุชาตพุทธเจ้า ความว่า

ระลัมพุทธเจ้ารุ่งเรืองด้วยพระสิริ ย่อมงามสง่าทุกเมื่อ เหมือนดวงจันทร์หมดจดไร้มลทินเหมือนดวงอาทิตย์ส่องแสงแรงร้อนฉะนั้น. (มูลนิธิมหาภูมิบาลราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 500)

สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ	พระสุชาติพุทธเจ้า
สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ	1) ดวงจันทร์หมดจดไร้มลทิน 2) ดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงร้อนแรง
คำเปรียบเทียบ	เหมือน
ลักษณะร่วม	ความสง่างาม

จากตัวอย่าง เปรียบเทียบความสง่างามของพระสุชาติพุทธเจ้ากับสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ 2 สิ่งที่มีลักษณะคล้ายกัน คือ ดวงจันทร์และพระอาทิตย์ เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่าพระสุชาติพุทธเจ้าเป็นผู้ปราศจากกิเลสและมีพระจริยวัตรงดงามเหมือนกับดวงจันทร์ที่ดูสว่างไร้มลทินและมีความสง่างามเหมือนกับดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงสว่างเจิดจ้าและร้อนแรง

1.2 การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกหนึ่ง คือ ความเปรียบเทียบที่อาศัยคำที่แสดงความหมายเปรียบเทียบมาเชื่อมโยงสิ่งที่ต้องการเปรียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบไว้ด้วยกัน โดยจะมีลักษณะการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกหนึ่ง มีคำว่า “เป็น” และ “คือ” เป็นคำเปรียบเทียบ พบ 11 ชุด ดังวงศ์พระสิขีพุทธเจ้าที่ 20 ตอนพระพุทธรูปและเหล่าสาวกเทศนาธรรมแก่สัตว์โลก ความว่า

พระองค์ทั้งพระสาวก ทรงยังเมฆคือธรรมให้ตกลง ยังโลกทั้งเทวโลกให้ชุ่มชื้นให้ถึงถิ่นอันเกษมแล้วก็ดับขันธปรินิพพาน. (มูลนิธิมหาเมฆกุฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 620)

สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ	ธรรม
สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ	เมฆ
คำเปรียบเทียบ	คือ
ลักษณะร่วม	การตกลง หรือการสร้างความชุ่มชื้น

อรรถกถาจารย์เปรียบเทียบเมฆกับธรรม เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่าการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นได้สร้างความสุขและความชุ่มชื้นใจแก่ผู้ที่ได้ฟัง เหมือนกับเมฆหรือฝนที่เมื่อตกลงที่พื้นที่แห่งใดก็สร้างความชุ่มชื้นและสร้างความสมบูรณ์ให้ที่แห่งนั้น

1.3 การเปรียบเทียบแบบขนานความ คือความเปรียบเทียบที่มีข้อความที่ต้องการเปรียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบขนานความกันโดยจะมีคำที่แสดงความเป็นปรกฏร่วมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ แต่ต้องมีการใช้คำเปรียบคู่ คือ “ฉันใด ฉันนั้น” ซึ่งแปลมาจากภาษาบาลีว่า “ยถา ตถา” ใช้เชื่อมความในเชิงเปรียบเทียบที่ข้อความส่วนหน้าและส่วนหลังที่เปรียบเทียบเสมอ พบจำนวน 28 ชุด ดังตัวอย่างวงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ 3 ตอนอธิบายถึงจำนวนเหล่าสาวกของพระมงคลพุทธเจ้า ความว่า

ในยุคนั้น ทรงมีพระชนมายุเก้าหมื่นปี พระองค์พระชนมอยู่เท่านั้น ก็ทรงยังหมู่ชนเป็นอันมากให้ ชำมโอหิงสา.

คลื่นในมหาสมุทร ใคร ๆ ไม่อาจนับคลื่นเหล่านั้นได้ฉันใด สาวกของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น ใคร ๆ ก็ไม่อาจนับสาวกเหล่านั้นได้ ฉันนั้นเหมือนกัน. (มูลนิธิมหาเมฆกุฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 355)

สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ	จำนวนสาวกของพระมงคลพุทธเจ้า
สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ	จำนวนคลื่นในมหาสมุทร
คำเปรียบเทียบ	ฉับไฉ ฉับนั้น
ลักษณะร่วม	จำนวนมาก

จากตัวอย่าง เปรียบเทียบเหตุการณ์คลื่นในมหาสมุทรกับจำนวนสาวกของพระมงคลพุทธเจ้า เพื่อเชื่อมโยงความหมายให้ผู้อ่านทราบถึงจำนวนของเหล่าสาวกของพระมงคลพุทธเจ้าที่มีจำนวนมากไม่สามารถนับได้เหมือนกับจำนวนคลื่นที่อยู่ในมหาสมุทร

2. การเปรียบเทียบโดยนัย คือ ความเปรียบเทียบที่ไม่ได้อาศัยคำที่มีความหมายเปรียบเทียบ เช่น ดุจ เหมือน มาเป็นตัวเชื่อม แต่จะอาศัยคำหรือข้อความบางคำที่แนะนำให้ผู้อ่านนึกถึงการเปรียบเทียบ ซึ่งอาจต้องใช้บริบทแวดล้อมมาช่วยตัดสินว่าความเปรียบเทียบนั้นหมายถึงอะไร (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2517, หน้า 71) ในอรรถกถาพุทธวงศ์พบการใช้การเปรียบเทียบโดยนัยจำนวน 9 ชุด ดังตัวอย่างวงศ์พระวิปัสสีพุทธเจ้าที่ 19 ตอนพระวิปัสสีพุทธเจ้าเทศนาธรรมเพื่อช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ความว่า

พระวิปัสสีพุทธเจ้า ทรงเปลื้องเทวดาและมนุษย์เป็นอันมากจากเครื่องผูกทรงบอกทางและมิใช่ทางกะพวกปุลชนที่เหลือ.

พระองค์และพระสาวก สำแดงแสงสว่าง ทรงแสดงอมตบทแล้ว ก็ดับขันธปรินิพพาน เหมือนกองไฟโพลงแล้วก็ดับฉะนั้น (มูลนิธินามกุฎราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 606)

สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ	กิเลสตัณหา
สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ	เครื่องผูก
ลักษณะร่วม	เป็นสิ่งที่ยึดติดไว้

ข้อความข้างต้นใช้ความเปรียบเทียบโดยนัย คือ เปรียบเทียบกิเลสตัณหากับเครื่องผูก เพื่อเชื่อมโยงความหมายให้ผู้อ่านทราบว่ากิเลสตัณหา คือ สิ่งที่ยึดติดมนุษย์ไว้ให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์หรือสังสารวัฏได้ซึ่งกิเลสตัณหานี้ก็เหมือนกับเครื่องผูกหรือโซ่ตรวนที่ล่ามยึดเหนี่ยวคนหรือสัตว์ให้ติดอยู่กับที่

3. การเปรียบเทียบแบบผสม คือ การเปรียบเทียบที่ผสมผสานระหว่างการเปรียบเทียบโดยตรงกับการเปรียบเทียบโดยนัย วิธีการนี้พบว่า จะมีโครงสร้างใหญ่เป็นการเปรียบเทียบวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบโดยนัยประเภทหนึ่งที่จะเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนสิ่งหนึ่ง โดยขยายให้ยาวขึ้นด้วยการวิเคราะห์คุณสมบัติ หรือลักษณะของสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบกับสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ และในโครงสร้างหลักนี้จะประกอบไปด้วยโครงสร้างย่อย คือ ความเปรียบเทียบอื่น ๆ อีกหลายประเภท จากการศึกษาอรรถกถาพุทธวงศ์พบว่า มีการเปรียบเทียบแบบผสม 4 โครงสร้างชุด ดังตัวอย่างวงศ์พระมงคลพุทธเจ้าที่ 3 ตอนที่กล่าวถึงรัศมีของพระมงคลพุทธเจ้าได้ใช้การเปรียบเทียบวิเคราะห์เพื่ออธิบายลักษณะรัศมีโดยแบ่งเป็น

การเปรียบเทียบย่อย 2 ประเภท ได้แก่ การเปรียบเทียบโดยตรงแบบสิ่งหนึ่งเหมือนสิ่งหนึ่ง และการเปรียบเทียบแบบสาธก¹ ดังนี้

ส่วนรัศมีแห่งพระสรีระพระมงคลพุทธเจ้ามีเกินยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ รัศมีแห่งพระสรีระของพระองค์ ไม่เหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ซึ่งมีรัศมีพระสรีระ ประมาณ 80 คอกบ้าง วาหนึ่งบ้างโดยรอบ ส่วนรัศมีแห่งพระสรีระของพระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้น แผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุเป็นนิจันันดร ต้นไม้ ภูเขา เรือ่น กว้าง หม่อน้ำ บานประตุ เป็นต้น ได้เป็นเหมือนห่มไว้ด้วยแผ่นทอง.

พระองค์มีพระชนมายุถึงเก้าหมื่นปี. รัศมีของดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดวงดาว เป็นต้น ไม่มีตลอดเวลาถึงเท่านั้น การกำหนดเวลากลางคืนกลางวันไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายทำงานกันทุกอย่างด้วยแสงสว่างของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เหมือนทำงานด้วยแสงสว่างของดวงอาทิตย์เวลากลางวัน โลกกำหนดเวลาตอนกลางคืนกลางวัน โดยดอกไม้บานยามเย็นและนกร้องยามเช้า.

ถามว่า อานุภาพของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ไม่มีหรือ.

ตอบว่า ไม่มี หาไม่ได้.

ความจริง พระพุทธเจ้าแม่เหล่านั้น เมื่อทรงประสงค์ ก็ทรงแผ่พระรัศมีไปได้ตลอดหมื่นโลกธาตุหรือยิ่งกว่านั้น แต่รัศมีแห่งพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้ามงคล แผ่ไปตลอดหมื่นโลกธาตุเป็นนิจันันดร เหมือนรัศมีวาหนึ่งของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น ๆ ก็ด้วยอำนาจความปรารถนาแต่เบื้องต้น.

เขว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ พระมงคลพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงมีพระโอรสและพระชายา ในอติภาพเช่นเดียวกับอติภาพเป็นพระเวสสันดร ประทับอยู่ ณ ภูเขาเช่นเดียวกับเขาวงกต.

ครั้งนั้น ยักษ์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ตนหนึ่งกินมนุษย์เป็นอาหาร ชอบเบียดเบียนคนทุกคน ชื่อขรทราฐิยะ ได้ข่าวว่า พระมหาบุรุษชอบให้ทาน จึงแปลงกายเป็นพราหมณ์เข้าไปหา ทูลขอทารกสองพระองค์กะพระมหาสัตว์.

พระมหาสัตว์ทรงดีพระทัยว่า เราจะให้ลูกน้อยสองคนแก่พราหมณ์ดังนี้ ได้ทรงประทานพระราชบุตรทั้งสองพระองค์แล้ว ทำให้แผ่นดินหวั่นไหวจนถึงน้ำ ขณนั้น ทั้งที่พระมหาสัตว์ทรงเห็นอยู่ ยักษ์ละเพศเป็นพราหมณ์นั้นเสีย มีดวงตากลมเหลือกเหลือกดังเปลวไฟ มีเขี้ยวโง้งไม่เสมอกัน น่าเกลียดน่ากลัว มีจมูกบี้แบน มีผมแดงหยาบยาว มีเรือนร่างเสมือนต้นตาลไหม้ไฟไหม้ ๆ จับทารกสองพระองค์ เหมือนกำแหงบัวเคี้ยวกิน.

พระมหาบุรุษมองดูยักษ์ พอยักษ์อำปากก็เห็นปากยักษ์นั้นมีสายเลือดไหลออกเหมือนเปลวไฟ ก็ไม่เกิดโทมนัสแม้เท่าปลายผม เมื่อคิดว่าเราให้ทานดีแล้ว ก็เกิดปิติโสมนัสมากในสรีระ. พระมหาสัตว์นั้นทรงทำความปรารถนาว่า ด้วยผลแห่งทานของเรา ในอนาคตกาล ขอรักมีทั้งหลายจงเล่นออกโดย

¹ ความเปรียบโดยนัยประเภทหนึ่งซึ่งเป็นความเปรียบอย่างยาวที่ใช้วิธียกเรื่องมาเล่าเพื่อใช้ความแฝงที่อยู่ในเรื่องนั้นเป็นเครื่องอธิบายความคิดบางอย่าง ผู้รับสารจะเข้าใจความคิดและตีความได้เองด้วยการเปรียบเทียบ โดยที่ผู้ส่งสารอาจมีการสรุปวิเคราะห์ความคิดที่ต้องการอธิบายนั้นหรือไม่ก็ได้

ทำนองนี้ เมื่อพระองค์อาศัยความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว รัศมีทั้งหลายจึงเปล่งออกจากสระ แผ่ไปตลอดสถานที่ที่มีประมาณเท่านั้น

บุพจริยาอย่างอื่นของพระองค์ยังมีอีก. เล่ากันว่า ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ พระมณฑลพุทธเจ้า พระองค์นี้เห็นเจดีย์ของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง คิดว่า ควรที่จะสละชีวิตของเราเพื่อพระพุทธเจ้า พระองค์นี้ ให้เขาพ้นทุกข์ทั้งสระโดยทำนองพันประทีปด้าม ให้บรรจุมณฑลทองคำมีค่าล้ำเลิศซึ่งมีช่อดอกไม้ ทุมขนาดดอกหนึ่ง เต็มด้วยของหอมและเนยใส จุดใส่เทียนพันเล่มไว้ในมณฑลทองคำนั้น ใช้ศีรษะเป็นมณฑลทองคำนั้นแล้วให้จุดไฟทั่วทั้งตัว ทำประทักษิณ พระเจดีย์ของพระชินเจ้าให้เวลาล่วงไปตลอดทั้งคืน

เมื่อพระโพธิสัตว์พยายามอยู่จนอรุณขึ้นอย่างนี้ ไอรุ่นก็ไม่จับแม้เพียงขุมขน ได้เป็นเหมือนเวลาเข้าไปสู่ห้องดอกปทุม. จึงทีเดียว ชื่อว่าธรรมนี้ย่อมรักษาบุคคลผู้รักษาตน... ด้วยผลแห่งกรรมแม่นี้ แสงสว่างแห่งพระสระของพระองค์จึงแผ่ไปตลอดหิมาโลกราช. (มูลนิคมมหาภิกษุราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2525, หน้า 338-340)

การเปรียบเทียบโดยตรงแบบสิ่งหนึ่งเหมือนสิ่งหนึ่ง

1. สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ รัศมีแห่งพระสระของพระมณฑลพุทธเจ้า
ที่นำมาเปรียบเทียบ การถูกหุ้มด้วยแผ่นทอง
คำเปรียบเทียบ เหมือน
ลักษณะร่วม สว่างสุกสกาว
2. สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ สัตว์ทั้งหลายทำการทำงานกันทุกอย่างด้วยแสงสว่างของพระพุทธเจ้า
สิ่งที่จะนำมาเปรียบเทียบ ทั้งหลายทำการทำงานด้วยแสงสว่างของพระอาทิตย์และพระจันทร์
คำเปรียบเทียบ เหมือน
ลักษณะร่วม สว่างมาก

การเปรียบเทียบโดยนัยแบบสาธก

สิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบ	พระโพธิสัตว์มณฑลบริจาคนพระโอรสและพระชายาเป็นทานใหญ่
สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ	1) พระเวสสันดรบริจาคนพระโอรสและพระชายาให้กับชูชก
2) พระโพธิสัตว์มณฑลบริจาคนพระโอรสและพระชายาให้กับ ยักษ์
ชื่อว่า ขรหาฐิกะ
ลักษณะร่วม	การทำทานใหญ่ด้วยการบริจาคนภรรยา บุตรและชีวิตของตนเองช่วย
สร้างอานิสงส์ให้พระพุทธเจ้ามีรัศมีที่สว่าง

จากตัวอย่าง โครงสร้างใหญ่ของข้อความข้างต้น คือ การเปรียบเทียบวิเคราะห์เรื่องพระรัศมีของพระมณฑลพุทธเจ้าพบว่า อรรถกถาจารย์ใช้ความเปรียบเทียบโดยตรงแบบสิ่งหนึ่งเหมือนสิ่งหนึ่ง จำนวน 2 ชุด มาอธิบายเปรียบเทียบพระรัศมีของพระมณฑลพุทธเจ้า อรรถกถาจารย์เปรียบรัศมีของพระมณฑลพุทธเจ้ากับการหุ้มด้วยแผ่นทอง เพื่อเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นว่าพระรัศมีของพระมณฑลสว่างมาก เหมือนกับพระองค์ถูกหุ้มด้วยแผ่นทองที่สว่างสุกสกาว และมีการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่สัตว์ทั้งหลายสามารถทำการทำงานกันทุกอย่างด้วยเพราะอาศัยแสงสว่างของรัศมีที่ปรากฏขึ้นจากการบำเพ็ญทานบารมี

และมีคุณธรรมที่ของพระพุทธเจ้ากับเหตุการณ์ที่สัตว์ทั้งหลายทำงานได้เพราะอาศัยแสงสว่างของพระอาทิตย์และพระจันทร์ เพื่อเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นภาพว่า พระรัศมีของพระมงคลพุทธเจ้าที่เกิดขึ้นจากการบำเพ็ญทานบารมีที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าในอดีตชาตินั้นทำให้พระองค์ตรัสรู้และมีรัศมีที่สว่างมากเหมือนกับแสงพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่ส่องสว่างเพื่อบอกเวลากลางวันและกลางคืน และด้วยความที่แสงของพระองค์สว่างมากจึงทำให้โลกไม่มีกลางวันและกลางคืน เมื่ออยากรู้เวลากลางวันหรือกลางคืนจะใช้วิธีการสังเกตจากดอกไม้นานและนกร้องแทน

อรรถกถาจารย์ได้ใช้ความเปรียบแบบสาธกมาบรรยายถึงสาเหตุที่ทำให้พระมงคลพุทธเจ้ามีรัศมีที่สว่าง โดยอธิบายเปรียบเทียบเหตุการณ์พระโพธิสัตว์มงคลบริจาคนพระโอรสและพระชายาเป็นทานใหญ่ ซึ่งทำให้พระพุทธเจ้าตรัสรู้และมีรัศมีสว่าง กับเหตุการณ์พระเวสสันดรบริจาคนพระโอรสและพระชายาเป็นทานใหญ่ และเหตุการณ์พระโพธิสัตว์มงคลบริจาคนเป็นทานโดยจุดไฟทั่วทั้งตัวเพื่อทำประทักษิณพระเจดีย์ของพระชินเจ้า แต่ไฟไม่ได้ทำอันตรายใด ๆ แก่พระองค์ ผลของการกระทำและอธิษฐานจิตเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าดังกล่าว ส่งผลให้พระองค์สามารถตรัสรู้และมีรัศมีสว่าง อรรถกถาจารย์ได้ยกทั้ง 2 เหตุการณ์มาเปรียบเทียบก็เพื่อเชื่อมโยงให้ผู้อ่านเห็นว่าด้วยอานิสงส์ที่พระโพธิสัตว์ได้ทำทานโดยการบริจาคนภรรยา บุตร และชีวิตในอดีตชาตินั้นช่วยส่งผลให้พระพุทธเจ้าตรัสรู้และมีรัศมีที่สว่างมาก

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาทวิวิธีการเล่าเรื่องและทวิวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์ พบว่าวิธีการเล่าเรื่องที่ปรากฏในอรรถกถาพุทธวงศ์แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับลำดับเวลาในเรื่อง พบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์มีการเล่าเรื่องสลับไปมาระหว่างปัจจุบันกับอดีต โดยทั้ง 25 เรื่องจะใช้เหตุการณ์ปัจจุบันร่วมกันคือเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงนั่งอยู่ท่ามกลางเหล่าสาวกและเล่าเรื่องย้อนกลับไปในอดีต (flash back) ที่ละเรื่อง ๆ จนครบทั้ง 25 เรื่อง วิธีการเล่าเรื่องดังกล่าวมีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับเรื่องเล่าในอรรถกถาพุทธวงศ์ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่ไม่เรียงตามลำดับเวลา และเป็นเหตุการณ์ในอดีต โดยอรรถกถาจารย์เลือกใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบย้อนเหตุการณ์ (flash back) มาช่วยเล่าเหตุการณ์ในเรื่องโดยให้พุทธเจ้าโคตมเป็นผู้เล่าเรื่องราวในอดีต เพราะเป็นผู้ตรัสรู้แล้วจึงสามารถรู้เรื่องราวในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

2. การเล่าเรื่องที่สัมพันธ์กับเวลาของผู้อ่าน พบ 3 ประเภท ได้แก่ 1) การเล่าย่อ เป็นการเล่าเหตุการณ์ในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์โดยย่อเนื้อเรื่องให้สั้นลง เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีระยะเวลาจริงที่ยาวนาน จึงมีอาจเล่าทุกอย่างได้ตามเวลาที่เกิดขึ้นจริง จึงย่อเหตุการณ์ให้สั้นลงโดยเล่าเฉพาะเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ 2) การข้าม คือ การข้ามเหตุการณ์บางเหตุการณ์ในเรื่องเพราะเคยกล่าวไปแล้ว เพราะเคยกล่าวแล้วจึงไม่กล่าวซ้ำ 3) การหยุด คือ การหยุดเล่าเรื่องเป็นระยะ ๆ เพื่อให้อรรถกถาจารย์แทรกอธิบายขยายความคาถา คำศัพท์และวลีต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง

ส่วนทวิวิธีการใช้ความเปรียบในอรรถกถาพุทธวงศ์ พบความเปรียบ 3 ประเภท ได้แก่ การเปรียบเทียบโดยตรง การเปรียบเทียบโดยนัย และการเปรียบเทียบแบบผสม การเปรียบเทียบที่พบ

มากที่สุด คือ การเปรียบเทียบโดยตรงพบจำนวน 145 ชุด รองลงมา คือ การเปรียบเทียบโดยนัยพบ 9 ชุด ส่วนที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ การเปรียบเทียบแบบผสม พบ 4 ชุด สาเหตุที่พบการเปรียบเทียบโดยตรงมากที่สุด อาจเป็นเพราะความเปรียบประเภนี้เป็นความเปรียบสื่อสารได้ง่ายและอธิบายเรื่องราวแก่ผู้อ่านได้ชัดเจนกว่าการเปรียบเทียบโดยนัย และการเปรียบเทียบแบบผสม ซึ่งเป็นความเปรียบที่ผู้อ่านต้องอาศัยบริบทเพื่อตีความด้วยตนเองว่าอรรถกถาจารย์ต้องการจะสื่อความหมายอะไร ด้วยเหตุนี้อรรถกถาจารย์จึงใช้การเปรียบโดยตรงมาอธิบายเรื่องมากที่สุดเพื่อที่จะได้ให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้

อภิปรายผลการวิจัย

อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่เผยแพร่พุทธประวัติ พระจริยวัตร และพุทธลักษณะของพระพุทธเจ้าจำนวน 25 พระองค์ ที่พระพุทธเจ้าโคตมนับเข้าร่วมในพุทธวงศ์ของพระองค์ พระพุทธเจ้าโคตมได้ตรัสเล่าเรื่องพุทธวงศ์ทั้ง 25 เรื่องนี้ เนื่องจากพระสารีบุตรได้กราบทูลถามเรื่องอภินิหารการบำเพ็ญบารมี และขอให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม

เมื่อพิจารณากลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์พบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่องหนึ่งที่มีกลวิธีการเล่าเรื่องที่ดี เหมาะสมกับเรื่องเล่า กล่าวคือ อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นเรื่องเล่าที่ไม่เรียงตามลำดับเวลา การเล่าเรื่องมีการสลับเวลาไปมาระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ผู้เรียบเรียงก็เลือกใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบย้อนเหตุการณ์ (flash back) มาช่วยเล่าเหตุการณ์ในเรื่อง โดยให้พระพุทธเจ้าโคตมเป็นผู้เล่าเรื่องราวในอดีต เพราะเป็นผู้ตรัสรู้แล้วจึงสามารถรู้เรื่องราวในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

ลักษณะการเล่าเรื่องแบบย้อนเหตุการณ์ (flash back) เป็นวิธีการเล่าเรื่องแบบหนึ่งที่พบมากในงานวรรณกรรมพระพุทธศาสนาประเภทอรรถกถา เนื่องจากพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์มักเล่าเรื่องราวในอดีตเป็นอุทาหรณ์เพื่อสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ซึ่งลักษณะการเล่าเรื่องดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศณี นุชทองม่วง (2556) ที่ศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาธรรมบท และงานวิจัยของ อนุสรณ์ ศรีวิระ (2558) ที่ศึกษากลวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาจริยาปิฎก ผลการวิจัยพบว่า อรรถกถาทั้ง 2 เรื่องมีการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบย้อนเหตุการณ์ไปในอดีต แต่ในอรรถกถาธรรมบทนั้นพบว่า มีทั้งการเล่าเรื่องแบบปัจจุบัน และการเล่าเรื่องแบบย้อนเหตุการณ์

ในการเล่าเรื่องย้อนเหตุการณ์ในอดีตของพระพุทธเจ้าที่มีระยะเวลาการเกิดเรื่องที่ยาวนานนั้น การจะเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดโดยละเอียดเป็นไปได้ยาก ดังนั้น จึงมีการใช้วิธีการเล่าย่อหรือเล่าข้ามเหตุการณ์ที่เคยกล่าวแล้วเพื่อให้เนื้อเรื่องกระชับและทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย และขณะเล่าเรื่องก็จะมี การหยุดเล่าเพื่ออธิบายเนื้อเรื่องหรือคำศัพท์เพิ่มเติม ซึ่งวิธีการเล่าเรื่องเช่นนี้ก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุสรณ์ ศรีวิระ (2558) ที่ได้ศึกษาวิธีการเล่าเรื่องในอรรถกถาจริยาปิฎก พบว่า ในอรรถกถาจริยาปิฎกมีการเล่าย่อ และการหยุด ลักษณะของการหยุดนี้เป็นลักษณะเฉพาะของงานเขียนประเภทอรรถกถาที่จะหยุดเล่าเรื่องเพื่ออธิบายขยายความเนื้อเรื่องหรือคำศัพท์ของเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในด้านภาษา พบว่า อรรถกถาพุทธวงศ์เป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่เรียบง่ายที่มีความสละสลวย อนึ่งเป็นเพราะความสามารถของอรรถกถาจารย์ที่ได้นำกลวิธีการใช้ความเปรียบทั้ง 3 ประเภท

ได้แก่ 1) การเปรียบเทียบโดยตรง 2) การเปรียบเทียบโดยนัย และ 3) การเปรียบเทียบแบบผสม มาใช้เล่าเรื่องได้ดี ความเปรียบเทียบทั้ง 3 ประเภทนี้ มีส่วนสำคัญยิ่งในการเล่าเรื่องในอรรถกถาพุทธวงศ์ เพราะเป็นส่วนที่ช่วยอธิบายเรื่องราวของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้ยากให้เป็นเรื่องที่เราเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้เกิดภาพ และเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครในเรื่องได้อย่างชัดเจนมากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ศึกษาวิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรมอื่นเพื่อให้เห็นระบบของเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง
2. ศึกษาความเปรียบเทียบในงานวรรณกรรมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเปรียบเทียบหลักธรรมหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น การนิพพาน การตรัสรู้ กิเลส ตัณหา เป็นต้น

บรรณานุกรม

- เกศนี นุชทองม่วง. (2556). **อรรถกถาธรรมบท: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2517). **พื้นฐานของการใช้ภาษา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2525). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลพระ
สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ เล่มที่ 9 ภาคที่ 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราช
วิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สุมาลี ลิ้มประเสริฐ. (2557). **รายงานการวิจัยเรื่อง ความเปรียบเกี่ยวกับสุนัขและแมวในพระไตรปิฎก**.
นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อนุสรณ์ ศรีวิระ. (2558). **อรรถกถาจริยาปิฎก : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมพระพุทธศาสนา**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อิรวดี ไตลังคะ. (2546). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.